

HELG

INNSENDT

Denne artikkelen er ikke skrevet av en journalist i Agderposten, og er derfor ikke fri og uavhengig journalistikk. Artikkelen er i sin helhet laget av en ekstern bidragsyter. Vi har funnet innholdet interessant for våre lesere, og publiserer det derfor redigert og tilrettelagt av redaksjonen. Det betales ikke honorar for slike artikler.

Piker, punsj og poesi

Henrik Ibsen bodde i Grimstad i syv ungdomsår. Hormoner og diktertrang, piker, punsj og poesi ble viktige ingredienser i hverdagen. I løpet av disse årene hadde den unge Henrik flere eventyr med grimstadjenter. Noen av eventyrene fikk større konsekvenser enn andre.

«Du kan tro at Grimstad, og især Omegnen er ganske vakker; og Damerne, endskjøndt ikke saa galante, som Skiens, ere ogsaa ganske antagelige, og Du kan være overbeviist om, at jeg gjør alt for at erhverve mig deres Naade, som ogsaa er temmelig let at erholde.» Sitatet stammer fra det første skriftstykket fra Henrik Ibsens hånd, et brev datert 20. mai 1844. Brevet ble skrevet mens unge Ibsen bodde i Grimstad og er adressert til Hr. handelsborger P. Lieungh, Skien, en av Ibsens venner fra barndommen. I 1844 var Ibsen 16 år og tittet på damene i Grimstad, som sekstenåring flest. Han syntes damene var flotte og skrøt av hvor lett det var å holde på oppmerksomheten deres.

FAKTA

I ET HISTORISK LYS

- Under denne vignetten skriver historikere og andre fagfolk på Agder om spørsmål de brenner for. Spalten er et samarbeid mellom Aust-Agder museum og arkiv, HIFO Agder og Agderposten.
- Har du tips og ideer kontakt oss på e-post: kristoffer.vadum@aama.no eller redaksjonen@agderposten.no

Sex uten beskyttelse

Men var det «all work and no play» for den unge apotekerlærlingen i de tidlige ungdomsårene? De tidlige biografene vil ha det til at det var slik. Ibsen jobbet livet av seg i apoteket både dag og natt og hadde vel knapt tid til å snakke med jenter? Og kanskje ville det fortsatt vært den gjengse oppfatning hadde ikke farskapssaken kommet for en dag? Plutselig dukker nemlig historien om Ibsens såkalte uekte barn fra grimstادتiden opp.

Ibsen var apotekerlærling og apoteket i Reimanngården var døgnåpent. Fra Ibsens soverom og ned til apoteket gikk veien gjennom soverommet til husets to tjenestejenter. Else Sophie Jensdatter Birkedalen sov der inne. En dag på nyåret i 1846 fant den 17 år gamle Ibsen og Else Sophie hverandre i sengens lune halm. Om det vet vi lite, annet enn at resultatet av sengekosen skulle bli skjellsettende for dem begge to. Kort tid etter viste det seg nemlig at den 27 år gamle Else Sophie hadde blitt gravid. Og 9. oktober samme år ble Hans Jakob Hendrichsen Birkedalen født.

Sengekos med konsekvenser

Kort tid etter dåpen krevde Else Sophie barnebidrag. Amtmannen ba byfogden i Grimstad om å innhente erklæring

fra Henrik Ibsen «... om han vedgaaer Paterniteten». Ibsen skrev til fogden og innrømte at jo, det kunne godt være det var han som var far til guttebarnet. Else Sophie hadde tross alt tjenestegjort i Reimanngården samtidig med ham. Hun hadde attpåtil vist en fristende atferd ovenfor ham, påsto Ibsen. Han kunne imidlertid ikke ta for gitt at det var han som var faren, skrev han. Og hevdet videre at tjenestejenta hadde hatt samkvem også med andre mannspersoner på den vedkommende tid. Likevel, til tross for hans vage argumenter, ble Ibsen ilagt farskapet.

Sengekosen fikk altså konsekvenser. Henrik måtte betale farsbidrag på til sammen 105 spesidaler til sønnen fylte femten år, fordelt på åtte spesidaler årlig de fem første årene, syv spesidaler årlig til barnet var ti år og deretter seks spesidaler årlig til fylte femten år. Betalingen var tidvis svært vanskelig å håndtere for en lærling som arbeidet for kost og losji snarere enn lønn, og han satte seg raskt i gjeld. For Else Sophie var det snakk om helt andre konsekvenser. Hun flyttet fra Grimstad før barnet var født – som ugift, blivende alenemor. Deretter levde hun et liv i fattigdom og skam som ugift kvinne

REIMANNS APOTEK: I denne bygningen lå Reimanns apotek, hvor Ibsen tjenestegjorde som Sophies soverom (øverst til høyre). Henrik og Else Sophie ble godt kjent og bekjentskapet fikk

med et uekte barn, eller en bastard som det også ble kalt den gangen. Else Sophie hadde imidlertid få valgmuligheter. Den gang fantes verken kvinnedag, abortlov eller #metoo.

Redd for å danse

Ibsen fikk etter hvert noen gode kamerater i Grimstad. I boken Erindringer fra Henrik Ibsens ungdomsår

(1909) forteller ungdomsvennen Christoffer Due om hvordan kameratgjengen ved flere anledninger moret seg ved å arrangere ball i byen. Grimstad hadde, ifølge Due, ingen tilfredsstillende festivitetsal på den tiden. Men det løste de ved å vekselvis henvende seg til byens høye herrer som rådet over de største lokalene for å spørre dem om tillatelse til å holde

apotekarlærling. Ibsen hadde soverom i andre etasje, bak vinduet i midten. Fra Ibsens soverom og ned til apoteket gikk veien gjennom Else konsekvenser for dem begge.

EIER: AUST-AGDER MUSEUM OG ARKIV.

ball hos dem.

De godmodige grimstadmenn ga ofte sitt samtykke til dette. Og ved hjelp av to fioliner og en fløyte, hjemmelaget bisp og punsj, kaffe eller te og hvetebrød, hadde guttegiengen ballet fiks ferdig. Bisp er en ukjent drikk for de fleste i dag. Drikken er en blanding av rødvin, sukker og sprit med appelsinsmak.

Kameratene oppfordret ved flere

anledninger Ibsen til å delta i festlighetene, men han nektet først å bli med på ball av to årsaker: Han eide ingen kjole og han hevdet å aldri ha danset. En kjole er en gammel betegnelse på en knelang herrejakke med oppslag på ermene, og vide skjøter. Det vi i dag vil kalle kjole og hvitt, eller «kyssme-girævafrakk». Ibsens kjoleproblem ble løst ved at Henrik fikk kreditt hos en

av byens rike menn. Så var han klar til å være ballkavaler. Han valgte seg den søte og elskverdige frøken Sophie Holst som sin balldame. Ibsen var fortsatt livredd for å danse, men kameratene lyktes med å sette mot i ham. Eller kanskje var det behovet for å holde på Sophies interesse som slo inn? Full galopp ble det i alle fall. For med balldamens og andres velvilliges assistanse

UNGE IBSEN: Slik kan den 16 år gamle Henrik Ibsen ha sett ut - ung og full av diktertrang. Tegningen er lagd av fantomtegner Harald Nygård, basert på et første fotografiet av Ibsen fra 1860 (med fullskjegg) og et bilde fra 1869 som viser et skjeggfritt hake- og munnparti.

EIER: IBSEN-MUSEET, AUST-AGDER MUSEUM OG ARKIV.

IBSENS STORE FORELSKELSE: Rikmannsjenta Clara Ebbell (f. 1830) ble Ibsens store forelskelse og muse i grimstادتiden. Henrik dedikerte flere av sine dikt til henne. Clara var to år yngre enn Henrik og 19 år da de to ble kjent i 1849.

EIER: IBSEN-MUSEET, AUST-AGDER MUSEUM OG ARKIV.

danset Ibsen pardansen galopp uten oppsiktsvekkende fatalia. Galoppen var en populær dans i samtida. Flere komponister skrev konsertgalopper, og den mest kjente galoppen er kanskje Hans Christian Lumbyes Champagnegalopp.

HELG

IBSENS BALLDAME: Sophie Holst var Ibsens balldame på hans første og eneste ball i Grimstad i 1850. Sophie var søsteren til en av Ibsens kamerater.

EIER: IBSSEN-MUSEET, AUST-AGDER MUSEUM OG ARKIV.

Sommerforelskelsen Clara Ebbell

Det skulle imidlertid vise seg at pikenes oppmerksomhet ikke var fullt så lett å holde på som det Ibsen påsto i brevet til barndomsvennen fra 1844. Sommeren 1849 ble Ibsen for første gang alvorlig forelsket. Den utkårede var den livlige Marthe Clarine Ebbell (f. 1830), populært kalt Clara. Og Clara Ebbell var ikke en hvilken som helst jente. En annen samtidig beundrer (ja, hun hadde flere!) kalte henne en åndfull dame. Hun spilte klaver og er særlig nevnt som Beethoven-tolker. I tillegg til å musisere, både diktet og deklamerte hun. Hun elsket Wergelands poesi og Oehlenschlägers tragedier. Det sjeldne med Clara var ikke nødvendigvis skjønnheten, men snarere hennes kulturelle begavelser.

Clara var en del av byens borgerskap. Ibsen var bare en fattig apotekarlærling. Klasseskillet dem imellom var imidlertid ingen hindring for Henrik. Og hva gjorde han for å vise Clara sin begeistring? Jo, han dedikerte diktet «Til stjernen» til henne. Første strofe lyder slik:

Tilegnet C. E:

*Klare Stjerne! Send et Vink
Fra det Evighøie,
Lys med venligt Flammeblink
Blidt for Sjælens Øie.*

Stjernen er en dobbel henspilling, dels på Clara som mottaker av diktet, indirekte også på Wergelands Stella; en elsket kvinne, dikterisk omtalt som stjerne. Da «Til stjernen» kom på trykk mange år senere, i Fremskridt 4. februar 1903, var henvisningen til Claras navn i åpningsordene «Klare Stjerne» endret til «Blege Stjerne». Den unge herr Ibsens håp hadde bleknet. Han hadde innsett at hun ikke ville ha ham ...

Forlovet med onkelen

5. januar 1850 skrev Ibsen et brev til Ole Carelius Schulerud, en av kameratene fra Grimstad som studerte i hovedstaden. Ibsen oppdaterte kameraten på stort og smått som hadde skjedd i «ravnekroken» Grimstad. Deriblant kunne

GRIMSTAD BYMUSEUM: Slik kan Henrik Ibsen ha sett ut da han kom til Grimstad. Modellen står utstilt i Grimstad bymuseum.

Henrik informere om at han hadde fullført en «større, maaské noget overspændt Digtning, betitlet 'Balminde'». Han skriver videre at dette diktet skyldtes hans «indbildte Forlibelse fra i sommer» Han kan her sikte til sin forelskelse i Clara. Ibsen forteller også kameraten at Clara, hans flamme fra sommeren 1849, har gått hen og forlovet seg. Og det med sin egen onkel!

Brutte løfter og mistydede anskuelser

Clara brøt imidlertid forlovelsen med onkelen, Henning Junghans Bie, den påfølgende sommeren. Da hadde Ibsen alt forlatt Grimstad og reist til Christiania. Den unge Clara reiste til hovedstaden høsten 1850, og de to møttes igjen. Om dette møtet vet vi svært lite. Noe kan vi likevel anta har skjedd mellom dem. For noen måneder senere, ved nyttår 1850/1851 sendte Ibsen følgende ord til Clara i brevets form:

«Idet jeg sender Dem indlagte Afskrivter er det mit Haab at den Sindsstemning der har fremkaldt disse

Digte maa tjene til Undskyldning for Anskuelser, der for en stor Deel ogsaa af Dem ere blevne mistydede. – Jeg beder Dem tilgive, at jeg ikke har kunnet afholde mig fra at tilføie disse Ord, rimeligviis de Sidste, jeg nogensinde hensender til Dem!»

Med «indlagte Afskrivter» siktet Ibsen til avskriften av seks dikt som lå ved brevet. Dette var diktene «I Natte», «Blandt Ruiner», «Ungdomsdrømme», «Bjergmanden», «Sonetter» og «Fugl og Fuglefænger». Han mente at Clara, ved å lese diktene, ville forstå hvilken sinnsstemning han var i da han skrev dem og at hun dermed ville kunne unnskylde hans anskuelser – anskuelser han mente hadde blitt mistolket av henne. Det er vanskelig å vite sikkert hva Ibsen mente med dette, men det er sannsynlig at Ibsen her antydte at Clara ikke gjengjeldte de følelsene han hadde for henne. Og videre at hans følelser kunne leses i diktens verselinjer.

Ga ikke opp

Henriks brev til Clara avsluttes med en lovnad om at det er de siste ord han noensinne kommer til å sende henne. Han kunne likevel ikke dy seg. Som ungdommer flest var han impulsiv og full av sterke følelser. Og Clara var ikke lett å fange. Kanskje nettopp derfor, for jaktens skyld, og fordi hun må ha inspirert ham en hel del, sendte Henrik på ny et dikt til henne. Det var våren 1851. Da hadde Ibsen fått høre at Clara hadde optrådt som trubadur på en maskerade i Grimstad; ikledd en liten baret med hvite fjær, vide langbukser og høyrød, storblomstret silkebluse. Ikke nok med at hun visstnok tok seg meget godt ut og vakte umåtelig oppsikt. Hun deklamerte også Welhavens dikt «Troubadouren» fra Nyere Digte (1845). Ibsen ble igjen bergtatt. Han titulerte diktet han sendte henne «Til: En Troubadour». Spesielt diktets siste strofe er slående for situasjonen:

*Hvisk kun ved Naturens Bryst
Hvad din Barm mon gjemme, –
Som dit Ekko skal jeg tyst
Lytte til din Stemme;
Hvad der bæver i din Sjæl
Bærer jeg fra Fjeld til Fjeld,
Fantaserer naar du tier,
Over dine Melodier!*

«Til: En Troubadour» ble aldri trykt i Ibsens levetid. Det ble ei heller noe mer mellom Clara og ham. Hun endte opp med å gifte seg med den samme onkelen hun tidligere brøt forlovelsen med. Og med dette var Ibsens kvinnelige forbindelser til Grimstad passé. Så vidt vi vet. Men det kan jo selvsagt tenkes at han fortsatte å fantasere om Claras «melodier» i årene som fulgte.

Kilder

Roger Tronstad: «Henrik Ibsen i Grimstad: Bosted, farskapssak og etterkommere». Statsarkivet Kristiansand: 2009.

Henrik Ibsens skrifter, <https://www.ibsen.uio.no>

Ivo De Figueiredo: Henrik Ibsen: Mennesket. Oslo: 2006.

Clara Thue Ebbell: I ungdomsbyen med Henrik Ibsen. Grimstad: 1966.

Christoffer Due: Erindringer fra Henrik Ibsens ungdomsår. København: 1909.

Artikkelforfatter: Therese Strupstad Hagen,

formidlingsansvarlig ved Ibsen-museet, Aust-Agder museum og arkiv.

